

Atlas over danske saltvandsfisk

Spidshalet kutling

Lesueurigobius friesii (Malm, 1874)

Af Henrik Carl



Spidshalet kutling på 9,7 cm fanget øst for Skagen den 30. maj 2013. © Henrik Carl.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond



AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. 2019. Spidshalet kutling. I: Carl, H. & Møller, P.R. (red.). Atlas over danske saltvandsfisk. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, december 2019.



STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Arten blev oprindeligt beskrevet under navnet *Gobius friesii*. Senere blev den flyttet til slægten *Lesueurigobius* Whitley, 1950. Slægten omfatter fem arter, der alle findes langs Europas og Nordafrikas kyster i Atlanterhavet og Middelhavet. Slægtens eneste danske art er den spidshalede kutling. Slægten hører som de øvrige oprindelige danske kutlingeslægter til underfamilien Gobiinae, der omfatter ca. 1.240 arter (Eschmeyer & Fong 2019).

Det officielle navn er spidshalet kutling (Carl et al. 2004). Da arten er sjælden og først blev fundet ret sent i Danmark (1935), findes der ikke gamle lokalnavne. Krøyer (1838-40) brugte navnet ”Den smækkre Kutling”, men det er ikke et navn, der ellers er brugt i ældre dansk litteratur. Slægtsnavnet *Lesueurigobius* betyder Lesueurs kutling, og er opkaldt efter den franske kunstner og naturforsker Charles-Alexandre Lesueur (1778-1846). Artsnavnet *friesii* er opkaldt efter professor Bengt Fredrik Fries fra Naturhistoriska Riksmuseum i Sverige, der opdagede arten i 1838 (Kullander & Dellling 2012).

Udseende og kendetegn

Kroppen er forholdsvis kraftig, men specielt bagtil noget sammentrykt. Hovedet er ret bredt, og øjnene er placeret så højt, at de næsten rører hinanden. Underkæben rager længere frem end overkæben, hvilket giver en smule underbid. Tænderne er spidse og sidder i flere uregelmæssige rækker i både over- og underkæbe. Tænderne i den forreste række er størst. Halefinnen er karakteristisk, idet de midterste finnestråler er længst, hvilket betyder, at halen ender i en spids.

Skællene er store, og der er 28-29 skæl i en linje langs sidens midte. Området foran rygfinnerne og brystet er skælklædt. Skællene er forholdsvis løstsiddende, og de mangler ofte hos trawlfangne fisk. Der er ingen tydelig sidelinje. På hovet er der tydelige rækker af sansepapiller, og specielt mellem øjnene er der tydelige sansepapiller (Muus & Nielsen 1998).

De to rygfinner er adskilt af et lille mellemrum. Finnestrålerne i den forreste rygfinne rager længere ud end finnehuden, specielt hos hannen, der har en tydeligt forlænget forreste finnestråle. Bugfinnerne er sammenvoksede og danner en sugeskål, der når tilbage til omkring gattet. Hudmembranen forrest i sugeskålen har en lige kant.

Grundfarven er grågul. Bugen er hvidlig, og ryggen er brunligt plettet. Langs midten af siden findes 6-10 gule eller brunlige pletter. Spredt på kroppen, rygfinnerne og halefinnen findes et større antal karakteristiske gullige pletter. Kanten af bageste rygfinne og halefinnen er med et mere eller mindre tydeligt gult bånd og ofte også med et underliggende blåviolet bånd.

Arten angives i litteraturen at blive op til 13 cm (Curry-Lindahl 1985). De danske eksemplarer i Zoologisk Museums samling måler 6,7-10,4 cm. Det mindste eksemplar var den første kendte fangst fra dansk farvand (1935), og den største blev fanget ud for Frederikshavn i 1968. Desværre er kun ret få af de temmelig mange spidshalede kutlinger, der er fanget i de seneste par år, blevet målt, så en egentlig maksimal længde for arten i dansk farvand kan ikke gives.

Forvekslingsmuligheder

Med sin tilspidsede hale og gule pletter lader den spidshalede kutling sig ikke umiddelbart forveksle med andre danske kutlinger. Arten hører blandt vore største kutlinger, så alene størrelsen vil i mange tilfælde udelukke forveksling. Sammenlignet med sortkutlingen, som den minder om i størrelse, er den mere sammentrykt.

Fra Jeffreys' kutling, som også har store skæl (25-30 vs. 28-29 langs siden), og hvis hanner også har forlængede rygfinnestråler, kan den bl.a. kendes på, at den har skæl foran forreste rygfinne, hvilket ikke er tilfældet hos Jeffreys' kutling. Endvidere er basis af bageste rygfinne flere gange

længere en afstanden fra bagkanten af bageste rygfinne til halefinnens forkant hos spidshalet kutling, mens basis af rygfinnen er omtrent samme længde som afstanden til halefinnen hos Jeffreys' kutling.

Udbredelse

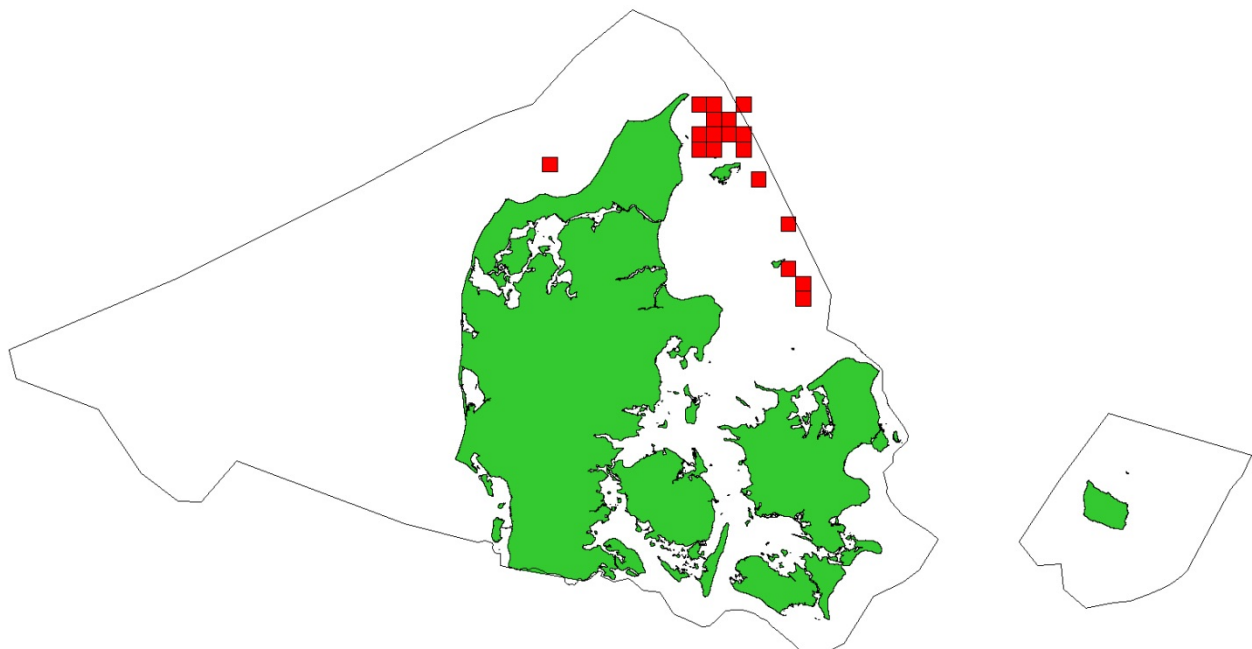
Generel udbredelse

Den spidshalede kutling er udbredt langs vestsiden af De Britiske Øer fra Skotland og sydpå til Spaniens kyster. Den findes desuden ved Mauretania fra Cape Corbiero til Nouarkchott (Froese & Pauly 2019). I Middelhavet findes den vidt udbredt i den nordlige del, men er mest almindelig i den nordvestlige del. Den forekommer også i Marmarahavet.

I Skandinavien findes den i Skagerrak og den nordlige del af Kattegat. Fra Nordsøen er den overraskende nok ikke kendt.

Udbredelse i Danmark

Fra danske farvande kendtes i lang tid kun 11 eksemplarer af spidshalet kutling, og de findes alle med undtagelse af to i Zoologisk Museums videnskabelige samling. Arten blev første gang fanget den 13. august 1935 af Dansk Biologisk Station under et videnskabeligt togt med S/S Biologen sydøst for Anholt på 33 meters dybde (Poulsen 1937). Ifølge Dansk Fiskeritidende nr. 38, 1950 blev to eksemplarer nogle år senere fanget i samme område, men de præcise oplysninger om denne fangst er ikke kendt. Den 26. juli 1952 blev endnu et eksemplar fanget af Dansk Biologisk Station, denne gang på 28 meters dybde øst for Hirsholmene. Den 8. maj 1953 blev to eksemplarer fanget af Dansk Biologisk Station i det nordlige Kattegat (nøjagtig position er ikke angivet). I forbindelse med et kursus for biologistuderende i Frederikshavn i 1968 indsamlede ansatte på Zoologisk Museum den 18. juni en enkelt spidshalet kutling og den 21. juni tre eksemplarer, der var fanget af erhvervsfiskere øst for Frederikshavn på 30-40 meters dybde. I samme område blev et eksemplar fanget under fiskeri efter jomfruhummere den 21. juni 1978.



Figur 1. Udbredelse af spidshalet kutling i danske farvande.

Siden 1995 har billedet ændret sig, og arten er tilsyneladende ikke helt så sjælden, som man tidligere troede. Specielt de svenske undersøgelsesskibe har stået for mange fangster i dansk farvand, og arten er i perioden fra 1995 til 2018 fanget ca. 50 gange i et samlet antal på mere end 150 eksemplarer. Fangsterne er med undtagelse af en enkelt fangst fra Skagerrak i 2008, sket i det

samme område af Kattegat, hvor de historiske fangster var fra (fra farvandet ved Skagen til området sydøst for Anholt). Kun ganske få af fangsterne er dog dokumenterede – Fiskeatlasset har modtaget en spidshalede kutling fanget øst for Skagen den 30. maj 2013 og desuden er to eksemplarer fra samme område fra 3. august 2017 dokumenteret med foto. Fiskeatlasset har også modtaget billeder af to eksemplarer fanget ca. 20 km øst for Skagen i maj 2018. I juni 2018 blev mere end ti spidshalede kutlinger fanget et par km nordvest for Herthas Flak og sendt til Fiskeatlasset. I 2019 har en enkelt jomfruhummerfisker fanget op til ca. 100 stk. i et enkelt træk og flere tusinde eksemplarer samlet i løbet af sæsonen i området øst for Skagen. 27 spidshalede kutlinger fra et trawltræk den 13. august 2019 i området østsydøst for Skagen er indsamlet af Fiskeatlasset. De mange nye fangster tyder på, at arten er blevet mere almindelig i området.

Kortlægning

De danske eksemplarer er fanget tilfældigt under videnskabelige togter med finmaskede trawl og som bifangst under erhvervsfiskeri efter primært jomfruhummere. Der er kun indsamlet enkelte eksemplarer i Fiskeatlassets regi, og der er ikke gjort noget forsøg på at lave en målrettet fiskeriindsats efter arten. Fiskeatlassets eget feltarbejde har næsten udelukkende været for kystnært til at dække artens primære levesteder, så skal den spidshalede kutlings udbredelse kortlægges i detaljer, er det nok mest lønsomt at overvåge bifangster under jomfruhummerfiskeri. Selvom der kun findes relativt få registrerede fangster af spidshalede kutlinger fra dette fiskeri, antages det, at arten jævnlige fanges. Fangsteffektiviteten er formentlig lav, da fiskene gemmer sig i jomfruhummernes gange i bunden, når de bliver forstyrret (Wheeler 1969), og det er mest, når trawlet stopper til med sediment, at småfisk som den spidshalede kutling bliver tilbageholdt.

Biologi

Levesteder og levevis

Den spidshalede kutling er ikke som de fleste af vore andre kutlinger tilknyttet bredzonen. De lever normalt på 10-130 meters dybde og muligvis dybere end 350 meter (Wheeler 1969). De danske fangster er sket på 21-75 meters dybde. Arten findes på mudder- og lerbund, hvor den graver gange ved hjælp af munden. Gangene er U-formede og har normalt to åbninger (Rice & Johnstone 1972). De fungerer som både skjul og ynglested. Den benytter også gange gravet af jomfruhummer (*Nephrops norvegicus*) (Rice & Johnstone 1972; Tuck et al. 1994). Nogle forfattere mener sågar, at de to arter lever i en form for symbiose. Hvilken fordel, der skulle være for jomfruhummeren, er uklart. Det er dog ikke alle undersøgelser, der har kunnet bekræfte denne observation/teori (Nash 1982b).

Den spidshalede kutling er overvejende dagaktiv og tilbringer natten tæt ved eller i hullerne i bunden (Nash 1982b). Arten danner ikke stimer.

Fødevalg

Føden består hovedsagelig af havbørsteorme, men også andre hvirvelløse dyr indgår i føden (Kullander & Delling 2012). Som hos de fleste andre fisk afhænger fødevalget af udbuddet. En sammenlignende fødeundersøgelse ved det nordvestlige Spanien har vist, at larvestadierne af en porcelænskrabbe kaldet *Pisidia longicornis* udgjorde den overvejende del af føden, hvor denne var talrig, mens andre hvirvelløse dyr udgjorde føden på steder, hvor krabbe var fåtallig (Fernandez et al. 1995). Hovedparten af føden indtages i dagtimerne (Nash 1982b).

Reproduktion og livscyklus

Kønsmodenhed indtræffer ved en alder på ca. to år og en størrelse på 4-5 cm – hannerne lidt tidligere end hunnerne. Legen sker i to eller flere omgange i perioden fra maj til august (Miller 1986; Nash 1982a). Hver hun producerer 3.000-11.000 æg (Gibson 1978), der er aflange og måler 1,8-1,9 x 0,9-1,0 mm. De afsættes i loftet af gangen i havbunden og vogtes af hannen (Kullander & Delling 2012).

Arten lever længere end de fleste andre kutlinger, og kan blive op til 11 år. Hunnerne lever generelt lidt længere end hannerne (Gibson 1978).

Vækst og økologi

Væksten er hurtig de første 2-3 år, hvor den opnår en størrelse på ca. 5 cm. Efter kønsmodning aftager væksten drastisk, og de ældste eksemplarer vokser næsten ikke (Gros 1980; Pethon 1985).

Artens samspil med andre arter er kun dårligt undersøgt. Mest omtalt er den ovenfor nævnte mulige symbiose med jomfruhummeren. I danske farvande er den spidshalede kutling ikke så talrig, at den spiller nogen fremtrædende rolle i økosystemet.

Forvaltning, trusler og status

I danske farvande er arten tilsyneladende fåtallig de fleste steder, selvom status må betragtes som mere eller mindre ukendt. Dette hænger formentlig sammen med, at den lever gemt i gange i bunden, og derfor kun sjældent fanges. Kullander & Delling (2012) skriver, at den spidshalede kutling er forholdsvis almindelig ved Bohuslän, og det samme gælder farvandene ved Irland. I den internationale rødliste fra IUCN regnes arten ikke som truet (kategorien Livskraftig – LC) (Carpenter et al. 2015).

Bestandsudviklingen over tid er ukendt, men det er muligt, at de gentagne episoder med iltsvind forårsaget af eutrofiering af vore farvande har haft negativ indflydelse på bestanden. I hvert tilfælde er der ved gentagne lejligheder under iltsvind sket massedød blandt jomfruhummere, der lever på de samme steder som de spidshalede kutlinger.

Menneskets udnyttelse

Arten fanges kun sjældent og anvendes ikke.

Referencer

Carl, H., Nielsen, J.G. & Møller, P.R. 2004. En revideret og kommenteret oversigt over danske fisk. Flora og Fauna 110(2): 29-39.

Carpenter, K.E., Smith-Vaniz, W.F., de Bruyne, G. & de Morais, L. 2015. *Lesueurigobius friesii*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e.T198665A21913448.

Curry-Lindahl, K. 1985. Våra fiskar. Havs- och sötvattensfiskar i Norden och övriga Europa. P.A. Norstedt & Söners Förlag.

Eschmeyer, W.N. & Fong, J.D. 2019. Species of Fishes by family/subfamily. On-line version 2019. <http://research.calacademy.org/research/ichthyology/catalog/SpeciesByFamily.asp>

Fernandez, L., Freire, J.-L. & Gonzalez-Gurriaran, E. 1995. Diel feeding activity of demersal fishes in the Ria de Arousa (Galicia, NW Spain): An area of intense mussel raft culture. Cahiers de biologie marine 36(2): 141-151.

Froese, R. & Pauly, D. (eds.) 2019. FishBase. World Wide Web electronic publication. www.fishbase.org.

Gibson, R.N. 1978. The biology of a Scottish population of Fries' goby, *Lesueurigobius friesii*. Journal of Fish Biology 12(4): 371-389.

- Gros, P. 1980. Mathematical description of the growth of *Lesueurigobius friesii* (Teleostei, Gobiidae): a tentative comprehensive approach. *Oceanologica Acta* 3(2), 161-168.
- Krøyer, H. 1838-40. Danmarks Fiske. Første Bind. S. Triers Officin, København.
- Kullander, S.O. & Dellings, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Miller, P.J. 1986. Gobiidae. Pp. 1019-1085 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). *Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean*, volume III. Unesco.
- Muus, B.J. & Nielsen, J.G. 1998. *Havfisk og fiskeri*. Gads Forlag.
- Nash, R.D.M. 1982a. The biology of Fries' goby, *Lesueurigobius friesii* (Malm), in the Firth of Clyde, Scotland, and a comparison with other stocks. *Journal of Fish Biology* 21(1): 69-86.
- Nash, R.D.M. 1982b. The diel behaviour of small demersal fish on soft sediments on the west coast of Scotland using a variety of techniques: With special reference to *Lesueurigobius friesii* (Pisces; Gobiidae). *Pubblicazioni della Stazione zoologica di Napoli I: Marine ecology* 3(2): 161-178.
- Pethon, P. 1985. *Aschehougs store Fiskebok. Alle norske fisker i farger*. Aschehoug.
- Poulsen, E.M. 1937. On Two Species of Fish New to the Danish Fauna. *Triglops pingeli* Reinhardt and *Gobius friesii* Malm. *Videnskabelige Meddelelser fra Dansk naturhistorisk Forening* 100 (1936-37): 233-236.
- Rice, A.L. & Johnstone, A.D.F. 1972. The burrowing behaviour of the gobiid fish *Lesueurigobius friesii* (Collett). *Zeitschrift für Tierpsychologie* 30(4): 431-438.
- Tuck, I.D., Atkinson, R.J.A. & Chapman, C. J. 1994. The structure and seasonal variability in the spatial distribution of *Nephrops norvegicus* burrows. *Ophelia* 40(1): 13-25.
- Wheeler, A. 1969. *The Fishes of the British Isles and North-West Europe*. MacMillan and Co Ltd., London.